

הסיפור תהילה בנוי כסיפור מסגרת. יש בו סיפור חיצוני וסיפור פנימי. לכאורה כל סיפור מתרחש בזמן אחר ובמקום אחר, אך למעשה יש קשר בין שני הסיפורים, מפני שהגיבורה הראשית, תהילה, מופיעה בשניהם. ועוד, הסיפור הפנימי מסביר ומבהיר בעיות שעלו בסיפור החיצוני.

הסיפור החיצוני:

המקום -ירושלים שבתוך החומות ומחוצה להן.
הזמן -ראשית המאה ה-20, שנות השלטון הבריטי בארץ, תקופת חורף, קור וגשמים, עד האביב.
המספר -מספר עד, מדריך תיירים המגיע מידי פעם לירושלים ובאחת הפעמים בלכתו לביתו של חכם ירושלמי הוא פוגש ב"זקנה אחת" היא תהילה נושאת פח מים.

המספר הוא עד שמיעה וראיה, מחפש אינפורמציות על אותה זקנה. הוא פוגש בה 6 פעמים ובכל פעם נוספת אינפורמציה חדשה המרכיבה את הפאזל של דמות הגיבורה. המספר מנסה ללמוד על תהילה מפי דמויות המשנה איתן נפגש: הרבנית והחכם.

הדמות המרכזית -בסיפור החיצוני-תהילה.

דמויות המשנה -המספר, החכם והרבנית.

העלילה -היא עלילה אפית הבנויה על תמונות המשקפות את דמותה של הגיבורה מהמפגש הראשון של המספר ועד מותה.

ארבע הפגישות הראשונות הן **מקריות**.

פגישה ראשונה - ברחוב- המפגש של המספר עם תהילה מעורר בו סקרנות רבה כלפיה והערכה. תהילה מדריכה את המספר לביתו של החכם, מדלגת בין אבני הרחוב והסמטאות כשהיא נושאת פח מים, ואינה נותנת למספר לעזור לה. היא רואה בכך זכות רבה ומצווה לשרת עצמה בכוחותיה היא. בדרך מתנהלת שיחה ערנית, מאור פניה והתייחסותה אליו ואל המצוות מעוררת סקרנותו והמספר רוצה לדעת ושואל את החכם מי היא "שמאור פניה שלום וחיבת קולה נחת רוח".

השאלה נשארת פתוחה, ללא תשובה מפני שהחכם עסוק בחידושיו.

פגישה שנייה - מתרחשת בביתה של הרבנית, המספר הולך למסור לרבנית דרישת שלום מנכדה ומגלה עד כמה קשה עליה הקור בירושלים ולכן קונה לה תנור. בבואו לרבנית "נזדמנה לה אותה זקנה"- אך המספר לא הכיר אותה ואילו היא מזהה אותו מייד ושואלת בשלומו בקרבה רבה. בפגישה זו מתגלה הגיבורה שוב כאדם נעים, סלחן, כל חושיה משמשים אותה, תפקידה בירושלים להכיר את כל הנכנס אליה, מברכת על מזג האוויר ("כבר ראיתי קרירות גדולות מאותן שבירושלים"), משבחת את המספר על מצוות התנור המחמם את הרבנית. בדבריה עולה נימת ביקורת ביחס לדור הזה שממעט במצוות ולכן מצווה לפרסם כל מצווה שעושים... כדי שישמעו אחרים וילמדו ממנה, מחנכת.

פגישה שלישית -מתרחשת ליד הכותל. שוטר בריטי בועט בשרפרף השייך לזקנה, כיוון שעברה על החוק הבריטי האוסר להביא ספסלים לכותל. תהילה מצליחה להשפיע על השוטר הבריטי בכוח עיניה והוא מחזיר לזקנה את השרפרף. תהילה מתגלה כאדם אכפתי, מתערב לטובת זולת ובעל כוח השפעה רב אפילו על חייל בריטי. גם כאן תהילה מוצאת מילה טובה על החייל "גוי טוב הוא, שראה בצערי והחזיר לאותה ענייה את שרפרפה". בסופה של הפגישה המספר ותהילה פוסעים ביחד בסמטאות ירושלים עד לביתה של הרבנית. תהילה מתגלה שוב כמי שמכיר את ירושלים ותושביה, שואלת לשלום אנשים, נותנת צוקר לתינוק ופרוטה לעני, אדם מאמין קרוב לה, אומרת כל יום פרק בתהילים ומקבלת את הדין "הכל בא מאלוקים", "אם חפץ ה' להמיתני מה אני שאתעצב."

פגישה רביעית - בביתה של הרבנית, תהילה מביאה כף מרק לרבנית וסועדת איתה בחוליה. תהילה מעודדת את הרבנית משוחחת שוב על ירושלים ומספרת בשבחה.

***פגישה חצי פגישה** - המספר רואה את תהילה מרחוק ליד הכותל בשעה שהוא מדריך תיירים ולכן לא יכול לגשת אליה, הוא מבחין שמשוהו נתחדש בה-מקל- "שכל הימים הייתה יוצאת בלא מקל ובאותם ימים הייתה נשענת על מקל" כלומר תהילה מזדקנת.

פגישה חמישית ושישית - אינן מקריות אלא יזומות ע"י תהילה. היא מזמינה את המספר לביתה ומבקשת ממנו שיכתוב כתב מחילה לשרגא.

הסיפור הפנימי:

לפני 93 שנים, כאשר הייתה בת 11, הודיעו לה הוריה על אירוסיה לנער בשם שרגא. באותו לילה נקבע כי כאשר יגיע החתן לגיל הנחת תפילין (13) תתקיים החתונה. שבת, כחודש לפני יום החופה, לא בא שרגא לביתה של תהילה, והתברר כי נסע עם אביו לרבים של חסידים. מכיוון שאביה של תהילה היה מרודפי החסידים, קרע את התנאים וביטל את האירוסין. שרגא נשבע שלא ימחל על העלבון, ואביה של תהילה לא ביקש ממנו מחילה, אף שידע שאם מבטלים שידוך צריך לבקש מחילה מן הנעלב. מכיוון שצורכי החתונה היו מוכנים, מצאו חתן, ותהילה נישאה לו. שרגא ואביו עברו לגור בעיר אחרת, ותהילה ילדה לבעלה שני בנים ובת. הפרנסה הייתה טובה, והיא ובעלה לקחו מלמדים לבניהם ומורה נוכרית לבת.

החטא ועונשו:

תהילה נענשת על חטאו של אביה, שלא בקש מחילה משרגא ומשפחתו. "אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה". מכיוון ששרגא לא מחל להם מרגישה תהילה שקללה רובצת עליה ועל משפחתה, והעונשים "רודפים" אותה.

העונש הראשון הוא צחוק הגורל:

בעלה של תהילה מביא לבניו מלמדים טובים מעיר אחרת כדי שילמדו את בניו בבית ואין הוא יודע שאחד מהם הוא חסיד, בעלה של תהילה הושפע ממנו והתחיל להתנהג לפי מנהגי החסידים. חשבה תהילה שאביה גרש את שרגא בגלל חסידותו ואילו חתנו שקבל במקומו הפך לחסיד. אין ספק שהדבר קרה למען כפרת עוונות. בתקופה זו כבר אין החסידים מנודים הדור השתנה וגם היחס לחסידים.

העונש השני - מות הבן הבכור

שנה לפני שנעשה הבן הבכור בר-מצווה חלה בדבר. הוא הצליח להתאושש אך כחודש לפני הנחת התפילין הוא יצא בבוקר לבית המדרש, בדרכו פגש במטורף שלבש תכריכים כמת. הוא נבהל ונשמתו כמעט פרחה ממנו, מאותו יום הוא הלך ודעך, כ"נר נשמה בתפילת הנעילה" ומת 30 יום לפני שהספיק להניח תפילין, במוצאי שבת אחר ההבדלה - במקביל לזמן קריעת התנאים על-ידי אביה של תהילה. (משמעות השם שרגא בארמית הוא נר).

העונש השלישי - מות הבן השני

לאחר שנתיים, כחודש לפני שהגיע בנה השני למצוות (הגיע ולא הגיע) הוא תעה בדרך, נפל לביצה ומת. תהילה הבינה שהיא ובעלה צריכים לבקש מחילה משרגא.

עונש רביעי - מות הבעל

בעלה של תהילה נדד ממקום למקום על מנת למצוא את שרגא ולבקש ממנו מחילה, ולבסוף הסתבר לו ששרגא נעשה "מתנגד" (שוב אירוניה של הגורל ששרגא הפך למתנגד ואילו בעלה הפך לחסיד). בגלל הנסיעות הרבות נחלש כוחו, והוא חלה ומת.

עונש חמישי - נטרפת דעתה של בתה

תהילה נכנסה לעסקים והצליחה. כל עמלה היה לטובת בתה. היא שכרה לה מורות נוכריות, הן אהבו אותה והזמינו אותה לביתה. כך היא לומדת את התרבות הנוצרית ומעדיפה אותה על היהדות.

תהילה מוצאת לבתה שידוך, חתן מוסמך לרבנות (אביה של הרבנית), אולם החתונה לא התקיימה, משום שדעתה של הבת "נטרפה" (על פי המקורות התנצרות כמוה כטירוף הדעת) היא ברחה למנזר והתנצרה.

** לאחר שסיימה תהילה את סיפורה, ביקשה מהמספר שיכתוב לשרגא שימחל לה, כשם שהיא מחלה לו. אומנם שרגא נפטר לפני שלושים שנה, אולם את מכתב המחילה הכינה תהילה על-מנת לקחתו עמה לקבר. לאחר שאישרה תהילה את שטר המכירה על מקום קבורתה שבהר הזיתים, חזרה לביתה. ביודעה מראש את יום מותה, הזמינה את המטהרות ליום זה.

** במשך כל הסיפור לא הזכירה תהילה את שמו של בעלה, אך את שמו של שרגא הזכירה מספר פעמים.

מבנה הסיפור

סיפור מסגרת – הסיפור מתחיל ומסתיים בצורה דומה:

* בתחילתו מוגדרת תהילה כצדקת וכך גם בסיומו: בהתחלה כאשר מזכיר המספר את תהילה הוא אומר: "זקנה אחת הייתה בירושלים. **צדקת** הייתה..." ובסיומו של הסיפור אומר החכם הירושלמי "אותה **צדקת** עזבה אותנו..."

** גם **המפגש** עם החכם הירושלמי מתרחש בתחילת הסיפור ובסופו.

** גם **מוטיב המים** נמצא בתחילת הסיפור ובסופו: כשפגש המספר את תהילה לראשונה היא נשאה בידה פח מים. בסיום הוא ראה בחדרה את שיירי המים שטיהרו בהם את גופתה.

הסיפור הפנימי:

סיפורה של תהילה בנוי לפי מבנה הסיפור הקצר: פתיחה, סיבוך והתרה. הפתיחה- רקע על ילדותה של תהילה, האירוסים וביטולם. הפתיחה מכילה את הבעיה. הסיבוך- העונשים שקיבלו תהילה ובני משפחתה בגלל קריעת התנאים ואי בקשת המחילה. ההתרה- מתרחשת באמצעות כתיבת האיגרת ובקשת המחילה.

דמותה של תהילה:

תהילה מעוצבת באמצעות **אפיון ישיר ועקיף**.

אפיון ישיר:

המספר פותח בתיאור: "זקנה אחת הייתה בירושלים, זקנה נאה שכמותה לא ראיתם מימיכם, צדקת הייתה וחכמה הייתה וחיננית הייתה וענוותנית הייתה. אור עיניה חסד ורחמים וקמטי פניה ברכה ושלום..." אפיון ישיר זה אינו אפיון חיצוני, אין אנו יודעים כיצד נראית תהילה, אך יודעים את מהותה הפנימית. גם תיאור קמטי פניה ועיניה אינו תיאור חיצוני אלא פנימי. מאוחר יותר ידמה המספר את תהילה למלאך. פרט נוסף, השייך לאפיון הישיר, הוא גילה המופלג- 104 שנים.

היצירה פותחת בהגדרת המספר את הדמות המרכזית. פסקת הפתיחה מהווה הקדמה ליצירה ומציגה את דמותה של תהילה.

בפסקת הפתיחה נמסרים תכונותיה של תהילה. תאורה של תהילה בפסקת הפתיחה נלקח ברובו מתוך תפילת 18. הצירוף ברכה ושלוש מופיע בתפילת ראש השנה. ההגדרה כוללת מראה חיצוני ותכונות ומשלבת אותם זה בזה. היופי החיצוני מתבטא במידות: אור עיניה חסד ורחמים וקמטי פניה ברכה ושלוש, והתכונות הטובות מייפות את הגוף: ועוד זאת הייתה בה, זריזות של עלמות. שילוב כזה של תכונות ותאור חיצוני מופיע גם בהגדרה נוספת מפי המספר: מאור פניה שלום וחיבת קולה נחת רוח.

שילוב של מידות ומעשים. המספר מציין את תכונותיה של תהילה: צדקת – תכונה המתבטאת במעשי הצדקה שהיא עושה הן בכספה והן בפעולותיה. חכמה – תכונה המתבטאת בחכמת חייה ובהתנהגותה. ענוותנית – תכונה המתבטאת בתפיסתה את עצמה כחלק מהכלל. בעלת חסד ורחמים – תכונה המתבטאת במעשי החסד הרבים שלה (כלפי הרבנית, תינוקות, עניים, נצרכים ועוד). תכונת הברכה – המתבטאת בתפיסת הטוב בעולם ובברכה על כל תופעה. תכונת השלום – המתבטאת ברצונה להשכין שלום. אופייה של תהילה מורכב ממידות טובות המשתקפות הן ביופייה החיצוני והן במעשייה.

תהילה מאופיינת באפיון עקיף בעזרת מספר אמצעים:

1. באמצעות שמה של תהילה-

1. תהילה היא אישה מאמינה, הקוראת בכל יום פרק תהילים.
2. תהילה מכנה עצמה "תהילה לאל חי" כאשר המספר אומר לה שהיא דרה כבת מלכים, היא עונה "כל בנות ישראל בנות מלכים ואני תהילה לאל חי"...
3. תהילה מהללת את מעשי המספר, את ירושלים, את האל, ואפילו את השוטר הבריטי. היכולת לראות את הטוב בכל אדם ולהללו מאפיין אותה.
4. שמה יצא לתהילה – המספר מעכב את מתן שמה של תהילה והיא מכונה בהתחלה "זקנה", מאוחר יותר "תילי" ורק אח"כ אנו יודעים את שמה המלא, לאחר שהכרנו אותה.

2. באמצעות מעשיה, אמונתה עברה וגורלה:

דרך מעשיה, עברה וגורלה המסופרים דרך עיניהם של הרבנית, החכם, המספר ותהילה עצמה. המספר פוגש בה שש פעמים. בכל פגישה נחשפת דמותה של תהילה. תהילה מכפרת על חטאי אביה ובמשך שנים רבות היא עושה מעשים טובים וצדקה. היא מקבלת את ייסוריה באהבה, אך לפני מותה היא מרגישה שהיא חייבת לשלם את החוב הישן לשרגא, לבקש ממנו מחילה. גם ההכנות למותה מאפיינות אותה, אין היא מותירה עבודה לאחרים, היא מטפלת בכל.

3. באמצעות אנלוגיה ניגודית – לחכם ולרבנית

החכם – עסוק בעיקר חידושי תורה של עצמו, ואינו פתוח להקשבה לכלל. תהילה - פנויה לעזרה והקשבה לזולת.

הרבנית – חולנית, נרגנת, חולנית וזעופה, אינה מכירה טובה ותודה, אינה פתוחה לחידושים ושבוייה בזכרונות העבר. גרה בבית מוזנח.

תהילה - פתוחה לחידושים ושמחה על הזכות לחיות ולראותם. בעלת עין טובה והכרת הטוב, צעירה ברוחה ועסוקה כל היום בעשייה ובעזרה לזולת. ביתה נקי ומסודר.

5. **באמצעות תאור מקום מגוריה** – חדרה מדומה לחדר תפילה.
6. **באמצעות אנלוגיה לתאורי הנוף והסביבה של ירושלים** - מצד אחד היא עתיקה, קדושה וטהורה, זוהרת ויפה בימות החמה ובימות הגשמים, אך מצד שני יש בה קבצנים - צד הדורש תיקון. כך גם תהילה היא בעלת יופי חיצוני ופנימי, צדרת, גילה מופלג ומצד שני, חורבנה – מות בעלה ובניה, בתה שהתנצרה ואובדן רכושה.

מוטיבים בנובלה

מוטיב החטא ועונשו: (מידה כנגד מידה)

• צחוק הגורל – אביה של תהילה גרש את שרגא בגלל היותו חסיד, ובעלה של תהילה הופך חסיד.

• התנאים נקרעו במוצאי שבת, חודש לפני בר המצוה של שרגא – שני בניה של תהילה מתו חודש לפני הבר מצוה.

• תהילה שכרה לבתה מורות נכריות – בתה משתמדת ביום חתונתה.

האור והנר:

בפתיחת הסיפור מציין המספר "אור עינייה ברכה ושלוש"

כאשר תהילה מתחילה לספר את סיפורה, היא מתקרבת לסיום חייה. מוטיב האור מבטא זאת היטב: "כשנכנסתי ראיתי שנעשה בה שינוי. כל הימים היופניה מאירים, אותו יוסהאירו כפליים". שינוי זה ניכר גם בתאור הסביבה – "וכשם שפניה האירו כךהאיר חדרה".

בניגוד לתהילה, סופם של חיי בנה מדומים לשלהבת גוססת.

שם ארוסה שרגא שפירושו נר בארמית.

משמעות מוטיב האור: מוטיב האור מסמל את קדושתה של תהילה. האור מתגבר עם מעשיה הטובים, ומקביל גם לקדושתה של ירושלים. האור דועך בהקשר לחטא, שרגא + נר, בנה שהולך ודועך כעונש. לקראת כתיבת המכתב מאירים פניה כפליים, משום שהיא עוסקת בתיקון החטא מעברה, ואז גם קדושתה תושלם.

מוטיב המים: בפגישה הראשונה עם המספר, נושאת תהילה בידיה פח מים. ובסוף היצירה מופיעים מים ניגרים על רצפת חדרה של תהילה.

משמעות המוטיב: סגירת מעגל, קישור בין תחילת היצירה וסופה.

ההחמצה: מוטיב זה משוך כחוט לאורך כל היצירה.

תהילה כמעט נשאת לשרגא.

שני בניה כמעט מגיעים לבר המצוה.

הבת של תהילה כמעט עמדה נשאה לאביה של הרבנית.

בעלה של תהילה לא הצליח להגיע לשרגא, ומת בעקבות נסיעותיו וחיפושיו הרבים.